

*od prakti kata za prakti kata***СЕСУАЛНА ЗЛОУПОТРЕБА НА ЛИЦАТА СО МЕНТАЛНА РЕТАРДАЦИЈА**

Оливера РАШИЌ¹
Владимир ТРАЈКОВСКИ²

Студент на постдипломски студии-демонстратор¹
 Филозофски факултет
 Институт за дефектологија²

Rezi me

Луѓето од општата популација недоволно се запознаени со проблемите што ги создава менталната ретардација. Тие често имаат погрешни сознанија и предрасуди за ментално ретардираните лица, поистоветувајќи ги со лицата кои боледуваат од различни психијатриски заболувања. Најчесто лицата со ментална ретардација ги сметаат за различни од општата популација, но доколку им се пријде поблиску се забележува дека има многу повеќе меѓусебни сличности отколку разлики. Времето во кое денес се живее е испреплетено со низа предизвици и збиднувања, кои се особено застрашувачки за лицата со ментална ретардација. Со развојот и осовременувањето на технологијата и општеството во целост, логички би било да се очекува унапредување на интерхуманите односи, но напротив може да се сведочи за многу злодела. Секојдневно сè повеќе расте бројот на ментално ретардирани лица кои се жртви на сексуална злоупотреба, а најтрагично е тоа што во најголем број случаи тие и не се свесни дека врз нив е изведен таков чин. Лицата со ментална ретардација најчесто стануваат жртви на ваквите нечовечки дела, бидејќи не знаат да кажат „НЕ“ на возрасните.

Овој труд е прилог кон испитувањето за преваленцијата, причините и можностите за превенција на сексуалната злоупотреба на лицата со ментална ретардација.

Клучни зборови: *сексуална злоупотреба, ментална ретардација, преваленција и превенција.*

*from practice to practice***SEXUAL ABUSE OF PEOPLE WITH MENTAL RETARDATION**

Olivera RASHICH¹
Vladimir TRAJKOVSKI²

Student of post graduated studies-demonstrator¹
 Faculty of Philosophy
 Institute of Special Education and Rehabilitation²

Abstract

People from the "Normal" population don't have enough knowledge about the problems caused by mental retardation. Very often they have wrong sense and biases about mentally retarded people, considering them as people who suffer from psychic illness. Mentally retarded people, very often are considered very different from the "Normal" population, but if we come closer to them we will see that there are more similarities than differences. The period in which we live today is full of challenges and fulfillments, which are frightening for people with mental retardation. It will be logical if the progress and contemporary techniques and the society go together with progress of human relationships, but, in fact, we are witnesses of lots of unhuman acts. The number of mental retarded people who have been victims of sexual abuse increases more and more everyday, and the most tragic is that they are not even aware of the situation in most cases. Persons with mental retardation in most situations become victims of this kind of unhuman acts because they don't know to say "No" to adults.

This paper is a supplement for investigations about frequency, reasons and possibilities for prevention of sexual abuse of people with mental retardation.

Key words: *sexual abuse, mental retardation, prevalence and prevention.*

Voved

Менталната ретардација претставува извонредно сложен проблем, па е сложено и нејзиното дефинирање.

Според **Светската здравствена организација (ICD-10, 1992)** дефиницијата за менталната ретардација гласи: „Менталната ретардација е состојба на запрен и нецелосен психички развој кој особено се карактеризира со нарушување на оние способности што се јавуваат во текот на развојниот период и што влијаат врз општото ниво на интелигенцијата, како што се когнитивните, говорните, моторните и социјалните способности“ (1).

Знаејќи дека овие лица се лесно сугестибилни, често и без јасни разграничувања помеѓу нормалната сексуалност, т.е. нормални полови односи помеѓу две индивидуи и абнормалното сексуално однесување, не е случајно што во повеќето случаи на сексуална злоупотреба злоупотребено е токму лице со ментална ретардација.

Терминот „сексуална злоупотреба“ го вклучува секој чин на сексуално насилство или непосакуван сексуален контакт, вклучувајќи го сексот за кој некој не може да даде согласност (2).

Под терминот сексуален чин, поконкретно се подразбира:

- да се биде допиран или милуван (на гради, бутини, задник, гениталии), без разлика дали жртвата е соблечена или облечена;
- мастурбација врз или покрај личноста;
- пенетрација, вагинална или анална;
- силување или сексуален напад;
- гледање на порнографски снимки и
- сексуален/вulgарен или непристоен коментар.

Introduction

Mental retardation is a very complex problem, therefore complex is also and it's defining.

According to **World Health Organization (ICD-10, 1992)** the definition for mental retardation is: Mental retardation is condition of stopped or uncompleted psychic development which characterizes with interruption the skills which appear in the developmental period and influence on the general intellectual level, as like as cognitive, speech, motor and social skills (1).

Knowing that these people are easy suggestible, and very often without distinction between the normal sexual behavior in relationship between two individuals and abnormal sexual behavior, it's not causal that in most cases of sexual abuse, the victim is person with mental retardation.

The term "sexual abuse" includes any act of sexual violence or unwanted sexual contact, including the sex that someone cannot consent to (2).

Sexual acts include:

- Being touched or fondled;
- Masturbation of, or by the person;
- Penetration vaginally, or anally;
- Rape and sexual assaults;
- Watching pornographic videos;
- Sexual or humiliating comments.

Adresa za separati te:
 Olivera RASHICH
 ул. Павле Илиќ 15/2/4
 1000 Скопје
 Република Македонија
oliverarasic@yahoo.com

Address requests for reprint to:
 Olivera RASHICH
 Street: Pavle Ilich 15/2/4,
 1000 Skopje
 Republic of Macedonia
oliverarasic@yahoo.com

Сексуалната злоупотреба е специјална форма на атентат врз човечкиот организам, атентат на неговата гордост и достоинство, атентат врз неговата срамежливост, чија особена психологија се состои во врската помеѓу два партнери меѓу кои не постои никакво позитивно чувство или премолчена согласност. Тука нема емотивен контакт меѓу партнерите (3).

Како злоупотребувач не ретко се сретнува и самото ментално ретардирано лице, т.е. не е мал бројот на ментално ретардирани лица со девијантно однесување. Основна причина за нарушеното однесување е невозможноста на личноста на ментално ретардираното дете да постигне задоволување на фундаменталните потреби од љубов и почитување, а детето на кое му е скратена љубовта, реагира најнапред со вознемирување или подолга раздразливост. Оттука детето може да биде немирно и непослушно, во адолесценцијата и деликвентно.

Кога пак ментално ретардираното лице се сретнува како жртва, основни карактеристики по кои може да се препознае се:

- ментално ретардираното лице на најразличен начин ќе се обиде да каже дека било злоупотребено, дури и да му било наложено од злоупотребувачот тоа да го чува во тајност;
- често се случува да повторуваат работи кои им ги кажал злоупотребувачот;
- може да имаат модринки или отпечатоци од прсти, особено на нивните бутони или рамења;
- може да добијат сексуално пренослива болест или рецедивирачка уринарна инфекција;
- не ретко се случува да останат бремени после злоупотребата;
- може да имаат гребнатинки или крварења во пределот на гениталиите (околу вагиналниот или анален простор);
- стануваат вознемирени и избегнуваат одредени места и луѓе, без да постои јасна причина за тоа;
- може да го променат начинот на однесување на сосема поинаков, за кој нема никаква смисла или да регредираат, т.е. да се однесуваат на начин кој бил специфичен за нив на помала возраст (4).

Sexual abuse is special form of attack of the human organism, attack of his pride and stately, attack on his shyness, which special psychology includes relation of two partners, between there is not positive emotions or untold concordance. There is not emotional contact between the partners (3).

Not very rare an abuser can be a person with mental retardation, the number of mental retarded people who have transgressor's behavior is not very small. General reason for this kind of disturbance is impossibility of the mental retarded child to satisfy his/her fundamental needs of love and respect, and the child without love reacts with anxiety or with excitability. Therefore the child can be restless and disobedient, and transgressor in adolescence.

Basic characteristic of the mental retarded people which were victims of sexual abuse are:

- They would probably try to tell you or show you, even if they have been told to keep it a secret;
- They might repeat the things that abuser had said to them;
- They might have bruises or finger marks especially on thighs or arms;
- They might get a sexually transmitted disease or repeated urinary infections;
- They might get pregnant;
- They might have tears or bleedings around their genitals;
- They might be very upset and try to avoid places or people, when you can't work out why;
- They might change in ways that are hard to make sense of or to react on the way which was characteristic for the young age (4).

Материјал и методи

Во ова истражување се вклучени 104 лица, поделени во 3 групи. Групите не се изедначени по пол и број, а испитаниците се избрани по случаен избор.

- Едната група ја сочинуваат 42 лица со лесна ментална ретардација, од кои 21 лице се припадници на женскиот пол, а другите 21 се машки. Сите се на возраст од 10 до 14 години, односно од IV-VIII одделение во посебните основни училишта „Иднина“ и „Д-р Златан Сремац“ во Скопје.
- Втората група ја сочинуваат 31 лице со лесна ментална ретардација, од кои 2 се девојчиња, а другите се машки. Претставниците на оваа група се на возраст над 15 години од претставниците на Специјалната олимпијада, групата од град Скопје.
- Третата група ја сочинуваат дефектолозите и предметните наставници од посебните основни училишта „Иднина“ и „Д-р Златан Сремац“ во Скопје и бројат 31 лице.

Истражувањето беше изведено во Скопје, во посебните основни училишта „Иднина“ и „Д-р Златан Сремац“ и со членовите на групата од Специјалната олимпијада од Скопје, поточно во просториите на стадионот на АРМ-Скопје. Истражувањето беше спроведено во периодот од 12.10.'06 до 30.11.'06.

Од методите беа користени каузалниот метод и методот на дескриптивна анализа, а од техниките-анализа на документација и анкета, со три типа на анкетни листови, за секоја група по еден, како инструменти.

Податоците во истражувањето беа складирани, групирани и обработени со стандарден статистички програм SPSS for Windows 11.0 верзија. Разликите помеѓу категориите податоци во одредени групи беа анализирани со χ^2 тест. Кај податоците во кои беше најдена во клетките на табелите вредност помала од 5, беше користен Fisher-ов Exact тест R x C табели на контингенција. Како значајни беа земени разликите при ниво на значајност од $p > 0.05$.

Резултати со дискусија

Во ова истражување вклучени се вкупно 73 ментално ретардирани лица, меѓу кои 23 (31.5%) женски и 50 (68.5%) машки.

Material and Methods

This research includes 104 subjects, divided in three groups. The groups are not equal by sex and age, and the subjects have been chosen by random choice.

- One group includes 42 persons with mental retardation, 21 female and 21 male. They are between 10 and 14 years, IV-VIII grade in special primary schools "Idnina" and "D-r Zlatan Sremac" in Skopje.
- Second group includes 31 subjects with mental retardation, 2 females and 29 males. They are older than 15 years, and are from the Special Olympics group of the city of Skopje.
- Third group includes special educators and rehabilitators from the special primary schools "Idnina" and "D-r Zlatan Sremac" in Skopje, and are 31 subjects.

The research was conducted in Skopje at the special primary schools "Idnina" and "D-r Zlatan Sremac" and with the members of Special Olympics group of Skopje at places of the Macedonian Army, for the period of 12.10.06 to 30.11.06.

From methods, the causal method and the method of descriptive analysis were used, and from techniques analysis of documents and inquiry and three kinds of questionnaire as instruments were used.

The information from the research was stored, grouped and processed with standard statistical program SPSS for Windows 11.0 version. For the categorical data differences between the groups were analyzed with χ^2 tests and Fisher's Exact test. As significant we tour the differences with level of consequence from $p > 0.05$.

Results and discussion

This research includes 73 mentally retarded subjects, 23 (31.5) females and 50 (68.5) males.

Може да се види дека постои статистички значајна разлика во однос на полот во двете групи на кои се поделени ментално ретардираните испитаници според возраста. Во вкупниот број на ментално ретардирани испитаници машките се 2 пати побројни од девојчињата. Како што е веќе споменато испитаниците со ментална ретардација се поделени во две групи.

Првата група е составена од 42 испитаника распоредени од IV-VIII одд., од секое одделение се земани по еднаков број на машки и женски испитаници. Анкетниот лист кој беше спроведен во оваа група на испитаници се состои од 11 прашања од затворен тип. Но прикажани ќе бидат оние за кои сметаме дека се најдиректно поврзани со темата (табела 1).

Табела 1. Фреквенција на одговорите на дадените прашања

	Прашања (Questions)	Одговори (Answers)	
		1. Да (Yes)	2. Не (No)
1.	Дали знаеш што е злоупотреба (силување)? (Do you know what is sexual abuse?)	17 (40,5%)	25 (59,5%)
2.	Дали некој те терал да ги соблечеш твоите алишта насилно? (Has anyone forced you to take off your clothes?)	4 (9,5%)	38 (90,5%)
3.	Дали некој те допирал и те терал да го допираш на срамни места без да сакаш? (Has anyone touched you or forced you to touch him on the shameful places?)	7 (16,7%)	35 (83,3%)
4.	Дали некој ти покажувал срамни работи без да сакаш? (Has anyone shown you shameful things without your consent?)	11 (26,2%)	31 (73,8%)
5.	Дали некој ти зборувал срамни работи без да сакаш? (Has anyone talked shameful things to you without your consent?)	10 (23,8%)	32 (76,2%)
6.	Дали ќе кажеш на наставникот или родителите ако некој те тера да правиш нешто што не сакаш, нешто срамно? (Would you tell to your teacher or parent if anyone forced you to do shameful things?)	31 (73,8%)	11 (26,2%)
7.	Дали родителите ти кажале кои се срамни работи и не треба да ги правиш? (Have your parents told you which shameful things you shouldn't do?)	26 (62%)	16 (38%)
8.	Дали наставниците ви кажале кои се срамни работи кои не треба да ги правите? (Have your teachers told you which shameful things you shouldn't do?)	25 (60%)	17 (40%)

За дадените прашања статистички значајна разлика во одговорите помеѓу половите не постои за ниту едно прашање, додека во однос на одговорите по одделенија статистички значајна разлика постои за 1, 3 и 7 прашање, што може да се види од табелите 2, 3, 4.

Во втората табела може да се види дека повеќе позитивни одговори се јавуваат кај испитаниците во погорните одделенија, на што покажува фактот дека во четврто одделение има само 1 позитивен одговор или 25%, а во осмо одделение има 8 позитивни одговори или 80%.

We can see there is statistical important difference between the examinees with mental retardation divided by age, in the matter of the sex. In the sum of subjects with mental retardation the number of males is almost twice bigger than the females. As it was said the subjects with mental retardation were divided in two groups.

The first group includes 42 subjects divided in five grades, IV-VIII, and there is equal number of males and females from each grade. The questionnaire that was conducted in this group includes 11 questions of closed kind. But one that we consider mostly related to the theme will be present (Table 1).

Table 1. Frequency of the answers for mentioned questions

Statisticall important difference in the matter of sex there is not for any of the given questions, and there is statistically important difference in the answers between subjects in different grade for the 1, 3 and 7 questions, that we can see on the following tables (Table 2, 3 and 4).

In the table 2 we can see that there are more positive answers in the higher grades, and the facts for that are 1 positive answer in fourth grade or 25% and 8 positive answers in eighth grade or 80%.

Табела 2. Разлики во одговорите во однос на распределбата на испитаниците по одделенија за 1. прашање

Одговори (answers)	1	2	Fisher Exact test
IV одд. (gr.)	1 (25%)	3 (75%)	p= 0,04
V одд. (gr.)	2 (25%)	6 (75%)	
VI одд. (gr.)	1 (12,5%)	7 (87%)	
VII одд. (gr.)	5 (42%)	7 (58%)	

Во третата табела може да се забележи дека несразмерност во податоците во однос на другите одделенија има во петтото одделение, каде половина од испитаниците дале позитивен одговор.

Табела 3. Разлики во одговорите во однос на распределбата на испитаниците по одделенија за 3 прашање

Одговори (Answers)	1	2	Fisher Exact test
IV одд. (gr.)	0	4 (100%)	p= 0,04
V одд. (gr.)	4 (50%)	4 (50%)	
VI одд. (gr.)	1 (12,5%)	7 (87,5%)	
VII одд. (gr.)	0	12 (100%)	
VIII одд. (gr.)	2 (20%)	8 (80%)	

Во четвртата табела се гледа дека отстапувања во одговорите во однос на другите одделенија има во четврто, каде половина дале позитивен одговор и во петто одделение, каде поголем е бројот на негативни одговори, т.е. субјекти на кои родителите не им кажале кои се срамни работи што не треба да ги прават.

Табела 4. Разлики во одговорите во однос на распределбата на испитаниците по одделенија за 7 прашање

Одговори (Answers)	1	2	Fisher Exact test
IV одд. (gr.)	2 (50%)	2 (50%)	p= 0,04
V одд. (gr.)	2 (25%)	6 (75%)	
VI одд. (gr.)	5 (62,5%)	3 (37,5%)	
VII одд. (gr.)	11 (92%)	1 (8%)	
VIII одд. (gr.)	6 (60%)	4 (40%)	

Table 2. Differences in the answers related to different grades of the pupils for 1 question

In the table 3 we can see that disproportion in the answers between the different grades is in the fifth grade, where we can see that half of the subjects gave positive answers.

Table 3. Differences in the answers related to different grades of the pupils for 3 question

In the 4th table the disproportion in the answers is in the fourth grade where half of the subjects gave positive answer and in the fifth grade where the number of negative answers is bigger, or of subjects who haven't been told about shameful things that they should not do.

Table 4. Differences in the answers related to different of the pupils for 7 question

Во втората група на ментално ретардирани испитаници се опфатени вкупно 31 испитаник на возраст над 15 години, меѓу кои само 2 женски испитаника. Анкетниот лист е составен од 11 прашања од затворен тип, од кои 2 прашања се со селекција, а останатите 9 со алтернација (табела 5). Бидејќи има несразмерност во полот не е правена споредба на резултатите по пол. Во табелата се дадени прашањата со фреквенцијата на одговори.

Табела 5. Фреквенција на одговорите на дадените прашања

	Прашања (Questions)	Одговори (Answers)	
		Да (Yes)	Не (No)
1.	Дали знаеш што претставува сексуална злоупотреба (силување)? (Do you know what is sexual abuse?)	25 (80,6%)	6 (19,4%)
2.	Дали некој те присилил на сексуални односи (без да сакаш)? (Has anyone forced you to have sex?)	6 (19,4%)	25 (80,6%)
3.	Дали некој те присилил да ги соблечеш алиштата? (Has anyone forced you to take off your clothes?)	7 (22,6%)	24 (77,4%)
4.	Дали некој те терал да гледаш срамни работи? (Has anyone forced you to watch shameful things?)	12 (38,7%)	19 (61,3%)
5.	Дали познаваш другар од училиштето кој бил сексуално злоупотребен (силуван)? (Do you know whether any of your school-mates has been abused?)	6 (19,4%)	25 (80,6%)
6.	Ако дознаеш дека некој бил злоупотребан (силуван), дали ќе кажеш на некој? (If you find out that someone has been abused, will you tell that to anybody?)	21 (67,7%)	10 (32,3%)

Second group includes as it was said 31 subjects older than 15 years, in which there are only 2 females. The questionnaire includes 11 questions in which two were with selection and other with alternation (Table 5). Because of the disproportion of the subjects by sex, a comparison between the sexes not made. In the table there are questions with the frequency of the answers. And in the 6th table there are the most important questions from the questionnaire with the frequency of the answers.

Table 5. Frequency of the answers for mentioned questions

Третата група која беше опфатена во истражувањето беа 31 дефектолог и предметен наставник од посебните основни училишта „Иднина“ и „Д-р Златан Сремац“. Анкетниот лист кој беше спроведен во оваа група се состои од 20 прашања од затворен тип (табела 6). И во табелата 6 се дадени најзначајните прашања од анкетниот лист, со фреквенција на одговорите.

Third group includes 31 special educators and rehabilitators from the special primary schools "Idnina" and "D-r Zlatan Sremac" and the questionnaire includes 20 questions of closed kind (Table 6).

	Прашање (Question)	Одговор (Answer)	f-f %
1.	Почесто сексуално се злоупотребени лицата со ментална ретардација (М.Р) кои: (Mentally retarded (M.R) people are more frequently abused when:)	Престојуваат во своите домови (Live with their family)	6 (19,3%)
		Повремено го посетуваат семејството (Visit their family from time to time)	12 (38,7%)
		Континуирано се згрижени во институција (Live permanently in an institution)	9 (29,1%)
		Комбинирани одговори (Mixed answers)	4 (12,9%)

	Прашање (Question)	Одговор (Answer)	f-f %
2.	На која возраст лицата со МР се најмногу изложени на ризик? (At what age are M.R people mostly exposed at risk:)	0-12 години (years)	4 (12,9%)
		12-18 години (years)	19 (61,3%)
		Над 18 години (above 18 years)	0
		Комбинирани одговори (Mixed answers)	8 (25,8%)
3.	Најчесто како злоупотребувач се сретнува: (Most frequently the abuser is)	Еден од родителите (One of the parents)	0
		Член на поширокото семејство (A member of a larger family)	2 (6,45%)
		Познаник на семејството (Someone known to the family)	6 (19,35%)
		Вработен во институцијата која лицето со М.Р. ја посетува (Employee of the institution for M.R. people)	0
		Непознат сторител (Unknown abuser)	15 (48,4%)
		Комбинирани одговори (Mixed answers)	8 (25,8%)
4.	Дали лицата со МР во вашата институција меѓусебно се злоупотребуваат? (Do people with M.R. abuse each other in your institution?)	Да, почесто (Yes, very often)	1 (3,22%)
		Да, но поретко (Yes, but seldom)	21 (67,7%)
		Нема (No)	9 (29,03%)
5.	Која категорија на М.Р лица е најмногу изложена на ризик? (What category of mental retardation is mostly exposed at risk?)	Лица со лесна М.Р. (Mild M.R. people)	12 (38,7%)
		Лица со умерена М.Р. (Moderate M.R people)	11 (35,5%)
		Лица со тешка М.Р. (Severe M.R. people)	0
		Лице со длабока М.Р. (Profound M.R people)	0
		Комбинирани одговори (Mixed answers)	8 (25,8%)
6.	Дали на персоналот кој работи со лица со МР му е потрена посебна едукација за превенција и рано откривање на сексуалната злоупотреба? (Do the personnel who work with M.R. people need special training for prevention and early discovery of sexual abuse?)	Да, потребно е (Yes, it is necessary)	25 (80,7%)
		Би можело, но не е неопходно (It's good, but it's not necessary)	4 (12,9%)
		Нема потреба (There isn't need for that)	1 (3,2%)
		Комбинирани одговори (Mixed answers)	1 (3,2%)
7.	Дали некој од штитениците вам лично ви кажал дека бил жртва на злоупотреба? Has anyone of the M.R people told you that he/she has been abused?	Да (Yes)	7 (22,6%)
		Не (No)	24 (77,4%)

При споредување на одговорите од прашањата помеѓу двете групи на испитаници со ментална ретардација статистички значајна разлика постои само во однос на прашањето: „**Дали знаеш што е тоа злоупотреба (силување)?**“. При што може да се забележи дека со зголемување на возраста се зголемува и бројот на позитивни одговори, што може да се види од табелата 7.

In the comparison of the answers to the questions between two of groups of subjects with mental retardation there is statistically important difference only for the question: ”**Do you know what is sexual abuse?**“, where we can see that the number of positive answers is bigger, as the subjects are older (Table 7).

Табела 7. Разлики во одговорите на даденото прашање во однос на двете групи на испитаници

Група (Group)	Дали знаеш што е тоа злоупотреба (силување)? (Do you know what is sexual abuse?)		X ²	df	p
	1. Да (Yes)	2. Не (No)			
10-14 год. (year)	17 (40,5%)	25 (59,5%)	11,8	1	0,001
Над 15 год. (Above 15 years)	25 (80,6%)	6 (19,4%)			

Table 7. Differences in the answers between the two of the groups

Заклучоци

Во согласност со поставените цели на истражувањето и врз основа на анализата на резултатите се утврди дека:

- Ментално ретардираните лица не се адекватно опфатени со воспитание за сексуалниот живот, за тоа што е нормална и абнормална сексуалност, т.е. нормални сексуални односи и сексуална злоупотреба. Во групата на испитаници од посебните основни училишта се добија резултати дека 40,5% од испитаниците знаат што претставува сексуалната злоупотреба, а останатите 59,5% не знаат што претставува тој термин. Од испитаниците над 15 години, 80,6% знаат што претставува сексуалната злоупотреба, тоа укажува дека повозрасните испитаници имаат повеќе познавања, т.е. едуцираноста се зголемува пропорционално со возраста.
- Од резултатите на анкетните листови може да се утврди дека лицата со ментална ретардација не разговараат со своите родители доволно во врска со половиот живот, за односите меѓу момчињата и девојчињата, какви се односите меѓу партнерите во врската и други слични прашања. Од испитаниците од ПОУ само 62% отворено разговараат со своите родители.
- Од претходните показатели следи дека лицата со ментална ретардација не се доволно оспособени самите себе да се заштитат од проблемот на сексуалната злоупотреба.
- Лицата со ментална ретардација не ретко се присилувани да ги соблекуваат своите алишта, 9,5% од испитаниците од ПОУ се принудувани на ваков чин, а пак од испитаниците над 15 години на овој чин биле принудени 22,6%.

Conclusions

In accordance with the aims of the research and based on the analysis of the results it was established that:

- There is not adequate education about sexual life, normal and abnormal sexual behavior, normal sexual contacts and sexual abuse of the people with mental retardation. In the group of the subjects from the special primary schools there is result that 40.5% of the subjects know what sexual abuse is and the other 59.5% don't know what that term means. From the subjects older than 15 years 80.6% know what sexual abuse is, which means that older subjects are more educated.
- From the results of the questioners we can see that mentally retarded people don't talk to their parents enough about sexual life, relationships between boys and girls, relations between the partners in one relationship etc. From the subjects from first group 62% talk open with their parents.
- Therefore, persons with mental retardation are not capable to prevent themselves of sexual abuse.
- The people with mental retardation are forced to take off their clothes, very often, 9.5% of the subjects of first group were forced and 22.6% of the subjects of second group.

- Голем е и бројот на ментално ретардирани лица кои биле присилувани да гледаат различни сексуални чинови. Од испитаниците од ПОУ 26,2% биле принудувани да присуствуваат при разни сексуални чинови и да гледаат разни „срамни“ работи, а од испитаниците над 15 години на тоа биле присилувани 38,7%.
- Во однос на сериозноста на проблемот голем е бројот на лица со ментална ретардација кои се изјаснија дека биле допирани на разни срамни места и кои биле присилувани на сексуален чин, меѓу помалите испитаници нивниот број изнесува 16,7%, а од постарите испитаници бројот изнесува 19,4%. Исто така, лицата со ментална ретардација често се случува да бидат изложени на невкусни коментари поврзани со сексуалното однесување на што покажува бројот од 23,8% од помалите испитаници.
- Од резултатите може да се утврди дека лицата со ментална ретардација доста често се жртви на меѓусебно злоупотребување. На овој проблем укажуваат и податоците од анкетните листови за персоналот кој работи со ментално ретардирани лица при што 3,2% одговориле дека има многу такви случаи, 67,7% одговориле дека присутен е проблемот, но поретко, на истиот проблем укажуваат и резултатите од постарите испитаници меѓу кои 22,6% одговориле дека има повеќе ученици во училиштето кои ги тергаат другите да прават „срамни работи“.
- Значаен проблем претставува и тоа што резултатите покажаа дека 26,2% од помалите испитаници нема никому да се обратат доколку би биле жртви на сексуална злоупотреба, а од постарите испитаници со ментална ретардација 32,3% одговориле дека нема да го изложат проблемот пред соодветно возрастено лице.
- Истражувањето исто така покажа дека извесен број дефектолози и предметни наставници кои работат со лицата со ментална ретардација не се доволно запознаени со ваквите проблеми, бидејќи ја негираат нивната присутност.
- There is a big number of mentally retarded people which were forced to watch different sexual acts. 26.2% of the subjects of first group were forced to present different sexual acts and to watch shameful things, and 38.7% of the subjects from second group.
- There is a big number of mentally retarded people who answered that they had been touched on shameful places and forced on sex, 16.7% from first group and 19.4% from the second. And there is also big number of mentally retarded people who were exposed on the shameful comments, 23.8% of the subjects from first group.
- From the results we can see that people with mental retardation are victims of each other sexual abusing, what we can see from the answers of the staff, 3.2% said that there are a lot of problems of this kind, 67.7% answered that this problem is present, but rare. Also we can see the results from the subjects, 22.6% of the older subjects answered that there are a lot of pupils that force them to do shameful things.
- Important problem is that 26.2 of the first group wouldn't tell anybody if they were victims of the sexual abuse, and 32.3% of the older wouldn't tell about the problem.
- The results showed that one number of the staff don't know at all, about this kind of problems, because they negate the presence of the problem.

- На дефектолозите и на предметните наставници им е потребна посебна едукација во однос на превенцијата и раното откривање на сексуалната злоупотреба на лицата со ментална ретардација. Ваков став заземаат 80,6%.
- Од анкетните листови за персоналот може да се забележи според нивните ставови дека најризична возраст за лицата со ментална ретардација во однос на сексуалната злоупотреба е 12-18 години, најризична категорија на ментално ретардирани е категоријата на лица со лесна ментална ретардација, а во однос на престојот како најризични се сметаат оние кои престојуваат во соодветни институции, но повремено го посетуваат своето семејство.
- Во однос на тоа кој најчесто се јавува како злоупотребувач, според одговорите на персоналот кој работи со лицата со ментална ретардација може да се заклучи дека тоа е непознат сторител.
- There is need for special education of the special educators and rehabilitators in order to prevent and early discover the sexual abuse of the people with mental retardation, 80.6% of the staff gave positive answers about this question.
- From the answers of the staff, the most risky age of the mentally retarded people in relation to sexual abuse is 12-18 years of age; the most risky category is mild mental retardation, and the M.R people who live in the institutions.
- The abuser in most situations is unknown person.

Lit erat ura / References

1. Ајдински Љ, Ајдински Г, Михаилов З. Основи на дефектолошката теорија и практика. Сојуз на дефектолози на Македонија, Скопје, 1999.
2. EASPD (European Association of Service Providers for People with Disabilities. Together Against Abuse. EASPD, Brussels, Belgium, 2006.
3. Špadijer-Džinić J. Socijalna patologija. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1988.
4. Ingrid Belander Todino. Daphne II programme. http://europa.eu.int/comm/justice_home/funding/daphne/funding_daphne_en.htm

Str. 68